

використовувати веб-сайти, які популяризують новітні наукові досягнення, враховуючи рівень та інтереси користувачів. Встановлені на комп'ютерах у ВНЗ відповідні навчальні програми можуть самостійно з'єднуватися з цими сайтами, автоматично оновлюючись. Це створює можливість для випереджального розвитку професійної підготовки.

Інтернет-технології у вищій освіті передусім спрямовані на організацію дистанційного навчання, не притаманного для підготовки майбутніх рятувальників. Однак деякі аспекти дистанційної навчальної взаємодії можуть з успіхом застосовуватись у ВНЗ сфери цивільного захисту, зокрема шляхом розміщення повноцінного комплексу електронних навчальних матеріалів у Віртуальному університеті (наприклад: <http://virt.ldubgd.edu.ua/>) з метою підвищення якості навчання курсантів і студентів.

Щоб продуктивно використовувати Інтернет у професійній підготовці майбутніх фахівців цивільного захисту, необхідно забезпечити доступ до спеціалізованих веб-ресурсів, передусім, треба створити в навчальному закладі розгалужену локальну мережу. Нині вже визначені конкретні вимоги до інформаційного освітнього середовища ВНЗ: доступність; мобільність; адаптивність; оптимізованість; стандартизованість; інформаційна безпека. Можемо стверджувати, що комплексне використання можливостей ІКТ, зокрема Інтернету та хмарних технологій, у навчальному процесі потребує розроблення багатофункційних електронних освітніх ресурсів та інформаційних порталів. Інформаційне освітнє середовище ВНЗ має бути гнучким і забезпечувати ефективність теоретичного навчання та практичної підготовки відповідно до запитів курсантів і студентів, вимог роботодавців, у першу чергу – органів і підрозділів ДСНС України.

Мул А.М., начальник НМЦ ЦЗ та БЖД Хмельницької області

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На надзвичайні ситуації соціальних і воєнних видів, техногенного характеру, на їх виникнення та локалізацію найбільше впливає людський чинник. Людина може стати як чинником виникнення надзвичайної ситуації, так може й запобігти їй. Окрім вирішення завдання фахового удосконалення професійних кадрів системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, які займають посади відповідних категорій, а також осіб, зарахованих до кадрового резерву, система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації сприяє запровадженню фахової оцінки рівня кваліфікації, атестації кадрів, яка здійснюється після їх навчання.

Підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту керівних, управлінських кадрів і фахівців для потреб центральних та місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій

відіграє ключову роль у загальній системі підготовки населення різних вікових груп, соціальних та професійних кіл до дій у надзвичайних ситуаціях.

Якісне проведення функціонального навчання та сприяння органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування у виконанні завдань з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях можуть забезпечити лише професійно підготовлені педагогічні кадри навчально-методичних установ, які пройшли процедуру сертифікації та отримали право на реалізацію короткострокового, курсового та практичного навчання у сфері цивільного захисту.

Об'єктом дослідження є навчальний процес із підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту керівних, управлінських кадрів і фахівців для потреб центральних та місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій. Предметом дослідження є використання інноваційних педагогічних технологій у викладанні навчального матеріалу.

Потреби в комунікації та доступі до знань зростають у геометричній прогресії в світовому та національному масштабі. Необхідність постійного руху вперед стала характерною рисою нашого часу. Сьогодні будь-який навчальний заклад, що прагне успіху, просто "приречений" на зміни.

Передові світові системи освіти – від дошкільної до післядипломної – вже декілька десятиліть тому почали створювати ґрунт для впровадження суттєво нових принципів роботи з інформацією й технологічними пристроями у процесі підготовки фахівців. Використання сучасних технологій – від інформаційних до соціальних – є невід'ємним елементом навчального процесу в освіті й підґрунтям відкриттів у науці. Конкуренція між освітніми та науково-дослідними установами дорівнює тому, наскільки вчасно вони встигають запозичити або створити відповідні технології зі збереженням власних переваг, здобутих раніше. В суспільстві інформації й технологій навчальні заклади не тільки створюють, але й самі змінюються під впливом нових реалій.

Що таке технологія навчання? Згідно визначення ЮНЕСКО, це системний метод планування, застосування й оцінки всього процесу навчання і засвоєння знань шляхом врахування людських і технічних ресурсів та взаємодії між ними для досягнення більш ефективної форми навчання.

Усі ми є свідками того, що світ останнім часом невідомо змінився і продовжує змінюватися. Двадцять перше століття кидає виклик усьому, що нас оточує. Сьогодні в межах життя одного покоління відбуваються кардинальні зміни, які стосуються всіх напрямів існування людини. Всі ці зміни вимагають від суспільства винахідливості, гнучкості, творчого підходу до розв'язання проблем, вміння застосовувати знання в реальному житті. Однак ці вміння не беруться нізвідки – їх треба формувати і розвивати, в тому числі і ті, що стосуються підготовки слухачів у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Тому навчально-методичні центри ЦЗ та БЖД розуміють значення цих процесів соціуму, несуть особливу відповідальність за вміння

пристосовуватись до змін, за формування навичок безпеки життєдіяльності у слухачів.

Сьогодення вимагає кардинальної зміни самого процесу навчання, його форм і методів. Актуальності набуває не засвоєння окремих умінь і навичок, а розвиток індивідуальних особливостей; не педагогічні вимоги, а педагогічна підтримка, співробітництво і діалог керівника заняття зі слухачами; не обсяг знань, а цілісний розвиток, саморозвиток особистості слухача, його включення у значущу діяльність та орієнтація на успіх.

У навчальному процесі за програмами короткострокового підвищення кваліфікації цільового призначення використовуються наступні основні види навчальних занять: лекції, практичні, семінарські та виїзні заняття, групові вправи, ділові або рольові ігри, аналіз конкретних виробничих ситуацій, консультації тощо. Вони поєднуються з методами ігрового навчання, контрольно-перевірочними методами і прийомами самостійної роботи, тобто використовуються в основному активні форми навчання. Перевага тим чи іншим з них віддається залежно від теми, мети і завдань заняття, складу слухачів.

Очікуваний результат досягається тоді, коли вдало визначено форму заняття, а викладачеві притаманні висока методична культура, він добре знає аудиторію, тему, вміє використати всі наявні засоби активізації заняття, залучити слухачів до власних роздумів – здобути думку, розгорнути дискусію, дати об'єктивну оцінку участі кожного з них у занятті.

Якщо звертатися до джерел поняття «технологія», то воно походить із двох грецьких слів: *tehne* – мистецтво, майстерність і *logos* – слово, навчання. Таким чином, технологію можна визначити як усвідомлене практичне мистецтво, усвідомлену майстерність. Технологія вказує на конкретні способи і засоби здійснення професійної діяльності, з іншої сторони – на результати. Ступінь досягнення за допомогою зазначених засобів і дій характеризує майстерність керівника заняття.

Наприкінці 90-х років ХХ століття в педагогічній літературі з'явився новий термін – «інноваційна технологія». Термін «інновація» означає внесення в навчальний процес нового (факти, методи, прийоми), що покращує діючу систему підготовки слухачів.

Заняття з підготовки слухачів мають виховувати загальнолюдські цінності, орієнтувати слухача на звернення до навколишнього світу й до себе, на дбайливе ставлення до всього, що його оточує, в першу чергу до людського життя, на саморозвиток, вміння шукати й знаходити вихід з надзвичайних ситуацій, бачити красу світу та людей.

Важливою тенденцією інноваційних дидактичних пошуків, за словами І. Зязюна, є «поєднання різних видів надпредметної навчальної діяльності не лише в процесуальних виявах, як способу вибудови учіння, але і в змістовному, тобто як об'єкт засвоєння, опанування (від дослідницького учіння – до учіння досліджень, від учіння через дискусію – до учіння дискусії тощо)».

На даний момент відомо ряд педагогічних технологій, які дозволяють керівнику заняття виконувати завдання підготовки слухачів до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Потік інформації, що постійно зростає, потребує інноваційних форм, які б дозволяли в короткий термін передавати тим, хто навчається, великий обсяг знань, надавали можливість забезпечити високий рівень засвоєння матеріалу, закріплення його на практиці. Загальною тенденцією є дедалі більший акцент на використанні форм активного навчання.

Уже давно увійшли у практику роботи викладачів заняття з активними формами навчання. А зараз усе популярнішим стає інтерактивне навчання. Основою розвитку творчої особистості слухача є створення ситуацій активного пошуку, здогадів, роздумів, дискусій, розв'язання протиріч.

Пошук нових форм і прийомів організації заняття у наш час – явище не тільки закономірне, але і необхідне. Інноваційні форми і методи – один з важливих засобів навчання, оскільки вони формують у слухачів стійкий інтерес до навчання, знімають напругу, допомагають формувати навички професійної і навчальної діяльності, емоційно впливають на слухачів, завдяки чому у них і формуються більш міцні та глибокі знання.

До основних інноваційних методів проведення занять належать:

1. Метод презентації: виступ перед аудиторією – необхідний атрибут фактичної та навчальної діяльності. Презентації використовуються для представлення певних тем, розробок, звіту про виконання індивідуального завдання тощо. Всі презентації проводяться за однією структурою сценарію: представлення теми та її мети, коротке викладення змісту за розділами, невимушене спілкування, обговорення теми.

2. Метод обговорення навчального матеріалу передбачає активну колективну роботу слухачів під керівництвом викладача на базі їхньої попередньої підготовки шляхом обговорення навчального матеріалу з певної проблеми. Воно розраховане на те, щоб слухачі змогли поглибити і систематизувати свої знання, перевірити правильність висновків, до яких вони дійшли, оволодіти умінням відстоювати свої погляди і переконання.

3. Метод показу (демонстрації) полягає в тому, щоб за допомогою різноманітних дій і засобів створити у слухачів наочний образ предмета, що вивчається, сформулювати конкретні уявлення про будову приладу, засоби рятування, протікання певних процесів. За допомогою цього методу досягається активізація уваги і мислення слухачів. Показ сприяє швидкому засвоєнню матеріалу, опануванню якого за допомогою інших методів потребує більше часу і зусиль.

4. Метод вправ полягає в багаторазовому свідомому повторенні розумових або практичних дій, які виникають в умовах, що постійно ускладнюються, з метою формування та закріплення навичок і умінь.

Методика проведення вправ за темами навчальної програми є дуже різною. Педагогічний склад центрів повинен прагнути виділити загальні

умови, дотримання яких сприяє успішному виконанню вправ, їх ефективності в навчанні.

Основними з них є:

➤ активна і свідома участь слухачів у вирішенні практичних завдань, систематичність і послідовність у проведенні вправ, їх різноманітність і поступове ускладнення шляхом введення нових елементів:

➤ гнучкий контроль за правильним виконанням усіх деталей вправи, прищеплення навичок самоконтролю, самоаналізу виконуваних дій, наближення умов виконання вправ до реальних обставин і т. п.

5. Метод практичних робіт застосовується під час виконання слухачами завдань із практики різного виду (підготовка обладнання до роботи, застосування, вимір, технічне обслуговування тощо). Специфіка навчання методом практичних робіт полягає в тому, що слухачі отримують можливість, виконуючи завдання з практики, перевірити дійовість теоретичних знань, пов'язати їх з реальними завданнями, які розв'язуються керівним складом і фахівцями у сфері цивільного захисту в різній обстановці.

Сучасні інтерактивні методи проведення занять.

6. Метод мозкової атаки – це метод розв'язання невідкладних завдань за короткий час. Сутність методу полягає в тому, що необхідно висловити якнайбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити їх та класифікувати. Цей метод використовується для вирішення складних проблем. Метод мозкової атаки можна використовувати в різних видах діяльності: в роботах з малими та великими навчальними групами, командами, в індивідуальній роботі.

При організації «мозкової атаки» виходять із пропозиції, що при звичайних прийомах обговорення й вирішення проблем виникненню новаторських ідей перешкоджають контрольні механізми свідомості, які сковують потік цих ідей придушенням звичних, стереотипних форм прийняття рішень. Гальмуючий вплив справляють так само страх невдачі, страх виглядати смішним і т.д. Під час проведення заняття створюються дві групи: учасники «мозкової атаки» – ті, хто повинен запропонувати нові варіанти вирішення потрібного завдання, і члени комісії, які будуть обробляти запропоновані матеріали. У групу генерування ідей спочатку призначається керівник. Він укомплектовує команду. Керівник повідомляє її учасників про суть розв'язуваної проблеми за 2–3 дні до її проведення. Проблема повинна бути позначена якомога чіткіше і всебічно. При проведенні «мозкової атаки» у групі створюється сприятлива атмосфера. Цьому сприяє склад групи, поведінка керівника, вибір приміщення, висвітлення й т.д. Ніхто з учасників не повинен боятися того, що його висловлення не матимуть цінності. Пропозиції (ідеї) не можна негативно оцінювати ні словом, ні жестом, ні інтонацією. Бажана їхня підтримка й розвиток. Свої думки учасники повинні висловлювати відверто й вільно. Не треба остарігатися того, що пропозиції можуть бути нереальними. Нерідко саме вони зменшують скучність групи і є першопричиною народження оригінальних ідей. Чим більше ідей, тим краще.

Варто прагнути, щоб пропозиції надходили швидко – це зменшує скутість групи.

7. «Круглий стіл» – метод проведення заняття зі слухачами, які, як правило, мають досвід роботи, практичний діяльності з питання, що обговорюється. На «круглому столі» слухачі можуть і повинні спробувати обґрунтовано поставити питання з теми обговорення, серйозно аргументувати підходи до їхнього вирішення, а також повідомити про вдалий і невдалий досвід. «Круглий стіл» – це свого роду нарада з обміну досвідом і обговорення практичного досвіду, досягнень і помилок. В такий спосіб слухачі освоюють зміст теми, її ключові проблеми. Є декілька варіантів проведення «круглого столу».

Пасивний варіант – коли кілька викладачів або фахівців обговорюють тему, а група слухає. Ця форма застосовується через відсутність попередньої підготовки або при бажанні продемонструвати слухачам професійний рівень обговорення теми.

Інша форма пасивного варіанта – форма «чоловічої розмови», коли кожний із тих, хто бере слово, говорить про своє, загальна розмова й обговорення не проводиться, а викладач тільки надає слово і слухає разом з усіма.

Активний варіант «круглого столу» – коли йде саме обговорення, а викладач, зумівши зав'язати розмову «зі зворотним зв'язком», спрямовує його. При цьому рекомендується розбити слухачів на групи й спочатку обговорити тему в малих групах (4–6 чоловік), а потім обговорювати спільно. При цьому певні результати дає прийом черговості доповідей з питань теми.

8. Дискусія – активний метод проведення занять, покликаний мобілізувати практичні й теоретичні знання, погляди слухачів на проблему, що розглядається.

Дискусія є доречною при розгляді спірних питань, але у навчальному процесі може не виникати ситуації спірності трактувань. Із цих причин заздалегідь планувати проведення заняття як дискусію не цілком коректно. Основні передумови використання дискусії в активному навчанні такі: необхідно у складі теми, що досліджується знайти питання, про які слухачі усвідомлено дотримуються істотно різних точок зору. Це може бути зроблено в ході лекцій та інших занять; слід визначити, чи відносяться ці спірні питання до інтересів, що зачіпають багатьох.

Потрібно уявити собі, наскільки плідною може бути дискусія, насамперед з погляду ефективності навчального процесу, засвоєння програмного матеріалу. Якщо викладач знайде всі ці передумови достатніми, можна застосовувати метод дискусії.

У ході дискусії викладач навчає не якої-небудь позиції, а вмінню викладати й аргументувати будь-яку позицію, обрану тим або іншим слухачем. Він повинен допомогти учасникам дискусії виявити свої сильні сторони, знайти нові вдалі аргументи. Іноді викладачу доводиться імітувати позицію, не представлену жодним зі слухачів, однак необхідну «для повноти

картини», тому що в житті ця позиція є. Викладач повинен знайти способи змусити слухачів прислухатися один до одного, втягнути їх у загальну дискусію.

9. Ситуаційний аналіз полягає в тому, що слухачі, ознайомившись з описом проблеми, самостійно аналізують ситуацію, діагностують проблему й надають свої ідеї та рішення в дискусії з іншими слухачами.

Залежно від характеру висвітлення матеріалу використовуються ситуації-ілюстрації, ситуації-оцінки й ситуації-вправи.

Ситуація-ілюстрація містить у собі приклад з управлінської практики (як позитивний, так і негативний) і спосіб вирішення ситуації.

Ситуація-оцінка являє собою опис ситуації й можливе вирішення в готовому виді: потрібно тільки оцінити, наскільки воно є правомірним і ефективним.

Ситуація-вправа полягає в тому, що конкретний епізод управлінської діяльності підготовлений так, щоб його рішення вимагало яких-небудь стандартних дій, наприклад розрахунку нормативів, заповнення таблиць, використання юридичних документів і т.ін.

У навчальному процесі найчастіше використовуються три види ситуацій:

➤ ситуація відома: для її вирішення є конкретні зразки, у цьому випадку метод вирішення ситуації є стандартним;

➤ ситуація подібна: у цьому випадку її необхідно порівняти з іншими подібними ситуаціями; подібні ситуації не завжди є аналогічними, але в той же час можуть мати єдину основу, яку можна видозмінювати, наближаючи до розглянутої ситуації;

➤ невідома ситуація: така ситуація не зустрічалася у практичній діяльності, й її не можна зрівняти з яким-небудь зразком, а необхідно знайти новий метод її вирішення.

Ситуаційний аналіз включає метод аналізу конкретних ситуацій, метод «кейс-стаді», метод «інциденту», розбір ділової кореспонденції («баскет-метод»).

Аналіз конкретних ситуацій – найбільш прийнятний в умовах курсового навчання метод ситуаційного аналізу – традиційний аналіз конкретних ситуацій, що включає глибоке й детальне дослідження реальної або імітованої ситуації.

Використання методу аналізу конкретних ситуацій дозволяє вирішити наступні навчальні цілі: розвиток аналітичного мислення, застосування аналізу в динаміці; оволодіння практичними навичками роботи з інформацією: вичленовування, структурування й ранжування за значущістю проблем; вироблення управлінських рішень; освоєння сучасних управлінських і соціально-психологічних технологій; розширення комунікативної компетентності; формування здатності вибору оптимальних варіантів ефективною взаємодії з іншими людьми; стимулювання інновації; підвищення мотивації до навчання теорії проблеми.

10. Метод кейс-стаді ототожнюють із методом конкретної ситуації в цілому, однак він є одним з найбільш популярних варіантів цього методу. Кейс-опис ситуації, зокрема, про історію утворення, організаційне становлення систем, їхній розвиток, результати діяльності. У перекладі з англійського «кейс» – це випадок (не плутати з іншим його перекладом – валіза, сумка). Таким чином, кейс-стаді – це форма занять із використанням кейсу, випадку.

Деякі автори вважають, що кейс-стаді є стислою в часі діловою грою. Його тимчасову обмеженість обумовлено заданістю ситуації, і він припускає аналіз конкретно виписаної ситуації в межах чітко встановленого навчального сценарію. Конкретна ситуація припускає знання й закріплення на практиці раніше пройденого матеріалу.

У будь-якому виді навчальних занять викладачі застосовують кілька методів навчання в різних комбінаціях. Застосування певних методів навчання залежить від завдання та умов кожного виду занять.

Отже, розвиток освіти ХХІ століття спонукає до оновлення методів та прийомів навчання, запровадження в навчально-виховний процес інноваційних технологій, сучасних концепцій та способів формування предметних та життєвих компетенцій. Життя змінилось так, що необхідно, використовуючи сучасні інформаційні технології, йти в ногу з життям, щоб не бути викинутими на узбіччя.

Впровадження педагогічних технологій не можливе без відстеження якості освіти за допомогою моніторингу, мета якого – отримати інформацію про ефективність і якість навчально-виховного процесу, покращення його організації.

Принципово нові педагогічні ідеї і положення вимагають переорієнтації методичної роботи на пошук та розробку інноваційних шляхів розвитку всіх ланок і складових систем освіти в галузі цивільного захисту, формування справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності.